

SOSIOLOGIAN VALINTAKOE 2011

ARVOSTELUPERUSTEET

Seuraavassa esitetään sosiologian valintakoe­kysymysten arvosteluperusteet. Kyseessä eivät ole "mallivastaukset", vaan näiden arvosteluperusteiden sisältämistä asioista voi rakentaa monella tavalla hyviä vastauksia.

Kysymys 1. (4 p.) Selitä lyhyesti, mitä tarkoittaa

- a) sosiaalinen fakta
 - Durkheim: todellisuutta lähestyttävä sosiologiassa sosiaalisena faktana ("esineenä"); sosiologian kohde ja oma paikka; tutkimuskohteena yksilölle ulkoinen ja tätä "pakottava" todellisuus (0-1 p.)

- b) posttraditionaalinen yhteisö
 - Noro (Simmelin pohjalta): valittua, ei sitovaa yhteisöllisyyttä, itsetarkoituksellinen seurustelu (ei synnytä, ei koko persoona); kiinnittyy "esineelliseen toimintaan" (esim. harrastuksiin), sisältää oman diskurssinsa (0-1 p.)

- c) sosiaalinen sukupuoli
 - sukupuoli­roolit eli käyttäytymisodotukset ja (yksilön) sukupuoli-identiteetti; "gender": kulttuurisesti opitut sosiaaliset erot sukupuolten välillä sekä niiden kulttuurinen ja historiallinen vaihtelu (0-1 p.)

- d) ideologinen valta
 - yksi Mannin neljästä kaikkien yhteiskuntien kehitykseen vaikuttaneesta valtalähteestä; 3 toisiinsa kytköksissä olevaa tekijää:
 - * kielelliset merkitykset, käsitteet ja kategoriat
 - * normit (yhteiselämän ja -työn taustalla)
 - * esteettiset ja rituaaliset käytännöt (0-1 p.)

Kysymys 2. (12 p.) sosiaalinen rooli ja identiteetti ovat sosiologisia käsitteellisiä lähestymistapoja yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Esittele nämä kaksi lähestymistapaa ja pohdi niiden yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia.

Roolin määritelmä ja kuvailua (0-5 p.)

- määritelmiä kirjassa on useita, esimerkiksi: säännöt, jotka sanovat, miten ryhmässä pitää käyttäytyä eri asemissa ja eri tehtävissä; toimijan käyttäytymiseen kohdistuva normatiivisten odotusten järjestelmä
- roolin kuvailua: ne syntyvät vuorovaikutuksessa, joka totunnaistuu, institutionalisoituu ja objektivoituu; ne ovat vastavuoroisia jonkin toisen roolin kanssa, mistä tulee esittää esimerkkejä; jokaisella on useita rooleja; käyttäytyminen vaihtelee roolien mukaisesti, yksilöllisen vaihtelun mahdollisuus, esittämisen keinojen kuvailua

Identiteetin määritelmä ja kuvailua (0-4 p.)

- määritelmän voi ilmaista esimerkiksi: "kuka ihminen ajattelee olevansa, miten ja millaiseksi hän kokee itsensä, mihin hän uskoo ja mitä hän tekee"
- identiteetin kuvailua: ne voivat olla yksilöllisiä tai kollektiivisia ja näiden keskinäissuhteet voivat tukea toisiaan; identiteetti syntyy vuorovaikutuksessa; sen rakennusaineiksi ovat mm. merkitykset, narratiivit, media, kulutus; ihmiset tekevät aktiivista "identiteettityötä"
- identiteettiin liittyviä piirteitä (esimerkkejä): suhteellisuus, historiallisuus; ristiriitaisuus, muuttuvaisuus; ruumiillisuus, tiedostamattomat ulottuvuudet

Lähestymistapojen vertailu ja vastauksen jäsenyyksen ansiokkuus (0-3 p.)

- yhtäläisyyksien kuvailu: esimerkiksi vuorovaikutuksellisuus ja konstruktivisuus
- eroavuuksien kuvailu: ero näkökulmassa (yksilön ja yhteiskunnan painotus) sekä muita eroavuuksia, muun muassa muokkautuvuudessa ja subjektiivisuudessa

Kysymys 3. (7 p.) Selosta Pierre Bourdieun näkemystä vallasta käytävästä symbolisesta taistelusta?

- 7 pisteen vastaus koostuu sekä symbolisen vallan käsitteellisestä kuvauksesta että kenttäkamppailun luonnehdinnasta:
- käsitteellinen kuvaus: doksa sosiaalisen maailman annettuna, keskustelemattomana ja kyseenalaistamattomana tilana, jota pitää yllä hallitsevien ryhmien symbolinen väkivalta; heterodoksia tilana, jossa epäily ja kysymykset ovat mahdollisia, ja joka on epäedullinen hallitseville ryhmille; ortodoksia doksaa jäljittelevänä ja sen rationalisoinnille perustuvana tilana
- symbolisesta väkivallasta käytävän taistelun kuvaus modernissa eriytyneessä yhteiskunnassa (kentät ja pääomat)
- hyvä vastaus on käsitteellisesti täsmällinen eikä virheellisiä ja asiayhteyteen kuulumattomia tietoja esitetä

Kysymys 4. (7 p.) Tarkastele muotia sosiaalisena ilmiönä.

- 7 pisteen vastaus tarkastelee muotia useammasta näkökulmasta ja sisältää seuraavat asiat:
- kuvaus muodin ja moderniteetin yhteydestä: muoti ilmentää modernille ominaista nykyhetkeä, kiihtyvää kiertokulkua ja uutuuden tavoittelua; muodin dualismit: muoti erottaa ja yhdistää, muoti on uutta mutta toisaalta myös konservatiivista
- kuvaus luokkamuodeista: ylhäältä alas leviäminen, mutta myös "innovatiiviset" keskiryhmät
- muodin historiallisen kehityksen kuvaus massakulutusmarkkinoihin saakka; muodin merkityksen kasvu kulutusyhteiskunnan tunnusmerkkinä
- hyvä vastaus on käsitteellisesti täsmällinen eikä virheellisiä ja asiayhteyteen kuulumattomia tietoja esitetä

Kysymys 5. (12 p.) Sosiologia-teoksessa esitellään kahden sosiologian klassikoksi nimetyn henkilön – Karl Marxin ja Max Weberin – käsityksiä yhteiskuntaluokista. Tarkastele aineisto 1:n luokituksia näiden käsitysten valossa.

- Marxin käsitysten esittely ja aineisto 1:n luokitusten tarkastelu niiden pohjalta (0-5 p.):
 - Marxilla kaksi näkökulmaa luokkiin, joista keskeisempi on teoreettis-sosiologinen luokkateoria, joka perustuu luokan asemaan tuotantoprosessissa, onko se dominoiva vai ei, kapitalismin osalta keskeiset käsitteet ovat tuotantovoimat, tuotantosuhteet, lisäarvo, kaksi antagonistista luokkaa: porvaristo ja proletariaatti, joka on potentiaalinen kapitalismin kumoaja; lisäksi Marxilla voidaan erottaa historiallis-kuvaileva käsitys luokista (porvaristo, proletariaatti, pikkuporvaristo, maanomistajat, maataloustyöntekijät, ryysyköyhälistö), muissa yhteyksissä mainitaan muun muassa keskiluokka, teollisuusporvaristo, finanssiaristokratia, intellektuellit, talonpojat ja virkamiehistö
 - taulukon jäsenyyksessä tulee esittää selkeästi palkkatuloilla elävien (työvoimaansa myyvien) ja (tuotantovälineitä) omistavien välinen ero ja monipuolisempi luokkajaon luonnehdinta taulukon pohjalta: palkkatuloilla elävät, jotka eivät ole työväkeä: "keskiluokkaongelma"
- Weberin käsitysten esittely ja aineisto 1:n luokitusten tarkastelu niiden pohjalta (0-6 p.):
 - luokka-aseman perusta: taloudelliset suhteet tärkeitä, mutta omistamisen ja omistamattomuuden lisäksi asemaan vaikuttavat tiedot, taidot ja todistukset, joilla ihmiset voivat vaikuttaa aseemiinsa markkinoilla; "markkinakapasiteetti": kyvyt, joille markkinoilla on kysyntää
 - Weberin jaottelussa neljä yhteiskuntaluokkaa: työväestö, pikkuporvaristo, sivistyneistö sekä etuoikeutetut luokat (perusteena omistus tai sivistystaso), status (ero, joka perustuu arvonantoon ja kunnioitukseen) ja puolue (politiikan alue, rationaalisesti organisoituja yhteenliittymiä)

- taulukon jäsennyksessä tulee sijoittaa Weberin "markkinakapasiteetti" (koulutus, taidot ym.) taulukkoon ja luonnehtia statuksen ja puolueen sijainti taulukossa

Vastauksen arvioinnin kannalta erityisen keskeistä on sen jäsennyksessä; hyvässä vastauksessa kirjan tiedot ja lähtökohdat esitetään tiiviisti ja aineiston antama informaatio suhteutetaan niihin, hyvä vastaus on käsitteellisesti täsmällinen eikä virheellisiä ja asiayhteyteen kuulumattomia tietoja esitetä (0-1 p.).

Kysymys 6. (10 p.) Kirjoita aineiston taulukoiden 1 ja 2 pohjalta kuvaus rakenteellisista muutoksista, joita

a) taulukko 1 kuvaa vuodesta 1960 vuoteen 1970 ja

b) taulukko 2 kuvaa vuodesta 1980 vuoteen 2000.

Tarkastele prosentuaalisia muutoksia, absoluuttiset luvut voi jättää huomiotta.

- 10 pisteen vastaus koostuu kyseisenä ajanjaksona tapahtuneiden rakenteellisten muutosten ansiokkaasta esittelystä, jossa jäsennellysti tuodaan esille seuraavat asiat:
 - työväestö kasvua -60 luvulla, kasvun taittuminen ja määrän väheneminen -70- ja -80 luvuilla
 - keskiluokka (erityisesti alempi keskiluokka) kasvua 60–70 luvuilla, keskiryhmät iso nousu 70–90, alemmat toimihenkilöt käänne –90, ylemmät toimihenkilöt tasaista kasvua
 - maanviljelijöiden kohdalla lasku koko tarkastelukauden ajan, erityisen suuri lasku -60 ja -70 luvuilla
 - muut taulukon sisältöön liittyvät relevantit huomiot rakenteellisista muutoksista

Kysymys 7. (8 p.) Kuvaa kuvion 1 perusteella tulojen ja sosioekonomisen aseman välisiä yhteyksiä ja tapahtunutta ajallista muutosta.

- 8 pisteen vastaus koostuu sekä eri yrittäjäryhmien ja työntekijöiden että näiden ulkopuolelle jäävien ryhmien tulojen ja niissä tapahtuneiden muutosten kuvauksesta; ryhmäkohtaisen kuvauksen lisäksi hyvältä vastaukselta edellytetään onnistunutta yleiskuvausta
- yrittäjät ja työntekijät: maa- ja metsätalousyrittäjillä pienemmät tulot kuin muilla yrittäjillä ja palkansaajilla, mutta tuloissa nousua; ylemmillä toimihenkilöillä suurimmat tulot kautta linjan; ylempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden tulot samansuuruiset sekä suhteelliset muutokset samansuuntaisia
- muut ryhmät: opiskelijoilla pienimmät tulot ja tuloissa laskua (1990–2000); eläkeläisten tulot parantuneet selvästi; työttömät mukaan uutena ryhmänä, tulot laskivat jälkimmäisellä ajanjaksolla